

स्थानीय वित्त व्यवस्थापनमा प्रायः सोधिने प्रश्नहरू

स्थानीय आय

०१ स्थानीय कर भनेको के हो ?

- नागरिकले स्थानीय सभाबाट पारित कानून बमोजिम कर तिरे वापत प्रत्यक्ष फाइदाको अपेक्षा नराखी फिर्ता नहुनेगरी स्थानीय तहलाई तिर्नुपर्ने अनिवार्य भुक्तानीलाई स्थानीय कर भनिन्छ ।
- स्थानीय कर भनेको नगरपालिका वा गाउँपालिकालाई अनिवार्य रूपमा तिर्नु पर्ने रकम हो । यो कर तिरेबापत करदाताले तुरुन्तै कुनै प्रत्यक्ष लाभ पाउने अपेक्षा हुँदैन । त्यसैले स्थानीय करलाई अप्रदानात्मक भुक्तानी पनि भनिन्छ । जनताबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिको निर्णयबाट करको दर तोकिएको भएकाले जनताको प्रतिनिधित्व विना कर उठाउन पाइन्छ ।

०२ स्थानीय आन्तरिक आय क्षमताका मापनका सूचकहरू के के हुन ?

- कुल खर्चमा आन्तरिक आयको हिस्सा बढी हुनु राम्रो
- अनुमानित आयको तुलनामा वास्तविक सङ्कलन बढी हुनु राम्रो (अन्तर १०% भन्दा कम)
- अघिल्लो वर्षभन्दा आन्तरिक आय वृद्धि बढी हुनु राम्रो (कम्तीमा १०%)
- कर दायरामा आएका घरपरिवारको प्रतिशत बढी हुनु राम्रो
- प्रति व्यक्ति आय वृद्धि हुनु सकारात्मक सूचक
- वित्तीय हस्तान्तरणको तुलनामा आन्तरिक आयको हिस्सा बढी हुनु राम्रो (परनिर्भरता कम)
- राष्ट्रिय राजस्व र कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा आन्तरिक आयको हिस्सा उच्च हुनु राम्रो

०३ स्थानीय शासन कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन प्रणाली (LGPAS) मा स्थानीय आय सम्बन्धी कुन कुन सूचक र प्रत्येक सूचकको अंकभार कति छ ?

- समितिको सिफारिसमा आधारित दर/दायरा निर्धारण (०.६०)
- क्षेत्राधिकार बाहिर कर नलगाएको (०.४०)
- लक्ष्यअनुसार राजस्व सङ्कलन प्रतिशत (०.६०)
- अघिल्लो वर्षभन्दा राजस्व वृद्धि (१०% = पूर्णाङ्क) (०.४०)
- सङ्कलित राजस्व समयमै बैंक दाखिला (०.६०)
- प्रदेशलाई मासिक राजस्व समयमै पठाएको (०.४०)

०४ नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई के कस्तो कर तथा गैर करको अधिकार प्रदान गरेको छ ?

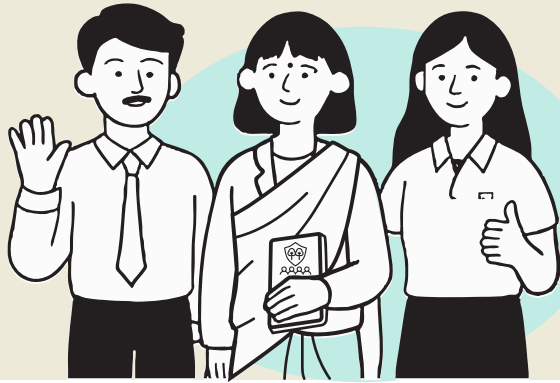
- संविधानको अनुसूची-८ मा सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर, दण्ड, जरिवाना र मालपोत सङ्कलनलाई स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा समावेश गरिएको छ ।
- यी अधिकारमध्ये मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, सवारी साधन कर र घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क संविधान अनुसूची-६ मा प्रदेश सरकारको अधिकार सूचीमा दोहोरो पर्ने गरी समावेश गरिएको छ ।
- स्थानीय तह र प्रदेशबीच दोहोरो परेका करको व्यवस्थापनको लागि अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा ५ मा एकल कर प्रशासनको प्रावधान राखिएको छ ।

०५ संविधानको अनुसूचीमा प्रदेश तथा स्थानीय तह दुबैको अधिकार सूचीमा रहेका करको कानून कसले निर्माण गर्छ ?

- साना सवारी साधन (रिक्सा, टाँगा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा) कर कानून बनाउने र उठाउने दुवै स्थानीय तहले (राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम सम्बन्धित प्रदेशलाई ६०% र सो प्रदेश मातहतका स्थानीय तहलाई ४०%)
- मनोरञ्जन कर: कानून बनाउने प्रदेशले र सो कानून अनुसार कर उठाउने स्थानीय तहले (प्रदेशलाई ४०% र कर उठाउने स्थानीय तहलाई ६०%)
- विज्ञापन कर: कानून बनाउने र उठाउने दुवै स्थानीय तहले (प्रदेशलाई ४०% र कर उठाउने स्थानीय तहलाई ६०%)
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क: कानून बनाउने प्रदेशले र सो कानून अनुसार कर उठाउने स्थानीय तहले^१ (प्रदेशलाई ४०% र स्थानीय तहलाई ६०%)

^१ व्यवहारमा भने हाल यो कर संघीय सरकार मातहतका मालपोत कार्यालयहरूले प्रदेश कानून बमोजिम उठाई प्रदेशलाई ४०% र स्थानीय तहलाई ६०% बाँडफाँट गर्ने गरेका छन् ।

०६ आन्तरिक आय भनेको के हो ?

स्थानीय तहले स्थानीय सभाबाट पारित आर्थिक ऐन बमोजिम आन्तरिक रूपमा उठाई खर्च गर्न पाउने कर तथा गैरकर रकमलाई आन्तरिक आय भनिन्छ । यसमा मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त हुने घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क समेत समावेश हुन्छ ।

०७ प्रशासनिक खर्चमा कुन आयबाट पुरा गर्नु पर्छ ?

स्थानीय तहले आफूले उठाएको राजस्व र संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकमबाट प्रशासनिक खर्च पुग्ने गरी राजस्व र व्ययको अनुमान पेश गर्नु पर्छ। यसैले प्रशासनिक खर्च देहायको रकमबाट पुरा गर्नु पर्छ ।

- आफ्नो आन्तरिक आय
- प्रदेशबाट सवारी साधन करको बाँडफाँट बापत प्राप्त गर्ने रकम
- संघबाट राजस्व बाँडफाँट बापत पाउने रकम^१

०८ गैर करको दर कसरी निर्धारण गर्नु पर्छ ?

स्थानीय तहले गैर करको दर निर्धारण गर्दा वस्तु वा सेवाको लागत, सञ्चालन र सम्भार खर्चलाई आधार मान्नुपर्छ ।

०९ सम्पत्ति कर के मा लाग्छ ?

स्थानीय तहको क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लाग्छ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएको अन्य जग्गामा मालपोत (भूमिकर) लगाउनु पर्छ । यस प्रयोजनका लागि घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म सम्झनु पर्छ^२।

१० सामूहिक आवास र संयुक्त आवासको भवनमा सम्पत्ति कर लाग्छ वा लाग्दैन ?

स्थानीय तहले तोकेको अवधिमा निर्माण भए पनि बिक्री नभएका सामूहिक/संयुक्त आवासमा कर लाग्दैन, तर उपयोग भएमा कर लाग्छ ।

११ बहाल बिटौरी शुल्क भनेको के हो ?

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख, वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेको संरचनाको उपयोगबापत लगाउने बहाल शुल्कलाई बहाल बिटौरी शुल्क भनिन्छ ।

१२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका क्षेत्र के के हुन ?

- राजस्व परिचालन र उपयोगबारे नीतिगत सुधार
- स्थानीय राजस्वका लागि संस्थागत क्षमता विकास
- स्थानीय करको दायरा विस्तार
- आर्थिक गतिविधि सुधार
- स्थानीय आयबारे जनचेतना
- चुहावट नियन्त्रण

१३ भूमिकर के हो ?

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा लगाउने करलाई भूमिकर भनिन्छ । कृषि प्रयोजनको जग्गामा लाग्ने करलाई चलनचल्तिमा मालपोत र व्यवसायिक प्रयोजनमा रहेका जमिनमा भूमिकर लगाउने गरिन्छ । सम्पत्ति करमा समेटिएको जमिनको भागमा भने मालपोत वा भूमिकर लगाउन पाइँदैन ।

१४ स्थानीय तहले सामुदायिक बनबाट के कति रकम पाउनु पर्छ ?

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ (ख) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिका तथा नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने र वन पैदावारको बिक्री आम्दानीको १०% रकम सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

^१अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७७ को दफा २१(४) को प्रावधान

^२यसम मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्तःशुल्क रकम समावेश हुने गर्छ

^३स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५५ को प्रावधान

अन्तर-सरकारी वित्त हस्तान्तरण

०१ वित्तीय हस्तान्तरण भनेको के हो ?

नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहको र प्रदेश सरकारले स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा प्रदेश र स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँट, रोयल्टी बाँडफाँट र अनुदानको रूपमा रकम हस्तान्तरण गर्ने प्रणालीलाई वित्तीय हस्तान्तरण भनिन्छ ।

०२ राजस्व बाँडफाँट भन्नाले के बुझिन्छ ?

- बिभिन्न तहका सरकारको वित्तीय स्रोत आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नका लागि कुनै एक तहको सरकारले सङ्कलन गरेको राजस्वको निश्चित हिस्सा विभिन्न तहका सरकारहरूबीच गरिने बाँडफाँट नै राजस्व बाँडफाँट हो ।
- नेपालको संविधानमा संघीय सञ्चित कोषबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा र प्रदेश सञ्चित कोषबाट प्रदेश र स्थानीय तहमा राजस्व बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

०३ वित्तीय समानीकरण अनुदान भनेको के हो ?

नेपाल सरकारले प्रदेश तथा स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा प्रदेश र स्थानीय तहलाई तथा नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान र आफ्नो स्रोतबाट उठेको राजस्वलाई प्रदेशले प्रदेशभरका स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा स्थानीय तहलाई राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिस बमोजिम हस्तान्तरण गर्ने अनुदानलाई वित्तीय समानीकरण अनुदान भनिन्छ ।

०४ सशर्त अनुदान भन्नाले के बुझिन्छ ?

राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम, मानक, पूर्वाधारको अवस्था अनुसार कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले प्रदेश वा स्थानीय तह र प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिस बमोजिम उपलब्ध गराउने अनुदान नै सशर्त अनुदान हो । सशर्त अनुदानमा नेपाल सरकारले योजना कार्यान्वयन सम्बन्धी शर्त तोक्न सक्छ र प्रदेश तथा स्थानीय तहले त्यसको पालना गर्नुपर्छ । प्रदेशले पनि स्थानीय तहलाई कानुनअनुसार सो शर्तमा अनुदान दिन सक्छ ।

०५ समपूरक अनुदान भन्नाले के बुझिन्छ ?

नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई पूर्वाधार विकाससम्बन्धी योजना कार्यान्वयनका लागि दिने अनुदान समपूरक अनुदान हो । यस अनुदानको वितरणमा योजनाको सम्भाव्यता, लागत, लाभ, कार्यान्वयन क्षमता, आवश्यकता र प्राथमिकता विचार गरिन्छ । प्रदेशले कानुनअनुसार स्थानीय तहलाई योजना लागतको अनुपातमा अनुदान दिन सक्छ ।

०६ विशेष अनुदान भन्नाले के बुझिन्छ ?

नेपाल सरकारले शिक्षा स्वास्थ्य, खानेपानीजस्ता आधारभूत सेवाको विकास र आपूर्ति गर्ने, अन्तरप्रदेश वा अन्तरस्थानीय तहको सन्तुलित विकास गर्ने तथा आर्थिक, सामाजिक वा अन्य कुनै प्रकारले विभेदमा परेको वर्ग वा समुदायको उत्थान वा विकास गर्नेजस्ता उद्देश्य राखी प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गरिने कुनै खास योजनाको लागि प्रदान गरिने अनुदान नै विशेष अनुदान हो । प्रदेशले पनि स्थानीय तहलाई प्रदेश कानून बमोजिम विशेष अनुदान प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

०७ स्थानीय तहले संघीय र प्रदेश सरकारबाट वित्तीय हस्तान्तरण वापत प्राप्त के कस्तो रकम प्राप्त गर्छन् ?

संघीय सरकारबाट

- वित्तीय समानीकरण अनुदान
- सः शर्त अनुदान
- विशेष अनुदान
- समपूरक अनुदान
- राजस्व बाँडफाँट वापतको रकम
- रोयल्टी बाँडफाँट वापतको रकम

प्रदेश सरकारबाट

- वित्तीय समानीकरण अनुदान
- सः शर्त अनुदान
- विशेष अनुदान
- समपूरक अनुदान
- राजस्व बाँडफाँट वापतको रकम (सवारी साधन करको बाँडफाँट)

०८

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्तःशुल्क रकमको बाँडफाँट के कसरी हुने गर्छ ?

- मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्कबाट उठेको रकम संघीय विभाज्य कोषमा जम्मा गरी ७०% संघ, १५% प्रदेश र १५% स्थानीय तहमा बाँडफाँट गरिन्छ ।
- बाँडफाँट भएको रकममध्ये संघको हिस्सा संघीय सञ्चित कोषमा र प्रदेश तथा स्थानीय तहको हिस्सा सम्बन्धित विभाज्य कोषमा जम्मा गरिन्छ ।
- प्रदेश र स्थानीय विभाज्य कोषको रकम राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचाबमोजिम बाँडफाँट गरी प्रदेश र स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा मासिक रूपमा जम्मा गरिन्छ ।

०९

प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई के कसरी सवारी साधन गरेको रकम बाँडफाँट गर्छ ?

- सवारी साधन करबाट उठेको रकम ६०% प्रदेश र ४०% स्थानीय तहमा बाँडिन्छ ।
- प्रदेश हिस्सा प्रदेश कोषमा र स्थानीय हिस्सा स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा गरिन्छ ।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचाबमोजिम प्रदेश सरकारले प्रत्येक स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने रकम मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा उपलब्ध गराउनुपर्छ ।

१०

रोयल्टी बाँडफाँट के कसरी हुन्छ ?

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी संघीय विभाज्य कोषमा जम्मा गरी संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच अनुसूची-४ अनुसार बाँडफाँट हुन्छ। यस्तो कोषमा रहेको रोयल्टीको बाँडफाँट नेपाल सरकारले सोही ऐनको अनुसूची-४ बमोजिम निम्न अनुसार गर्ने व्यवस्था रहेको छः

- पर्वतारोहण: नेपाल सरकार ५०%, सम्बन्धित प्रदेश २५% र सम्बन्धित स्थानीय तह २५%
- विद्युत: नेपाल सरकार ५०%, सम्बन्धित प्रदेश २५% र सम्बन्धित स्थानीय तह २५%
- खानी तथा खनिज: नेपाल सरकार ५०%, सम्बन्धित प्रदेश २५% र सम्बन्धित स्थानीय तह २५%
- वन: नेपाल सरकार ५०%, सम्बन्धित प्रदेश २५% र सम्बन्धित स्थानीय तह २५%
- पानी तथा अन्य: नेपाल सरकार ५०%, सम्बन्धित प्रदेश २५% र सम्बन्धित स्थानीय तह २५%

संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव बसोबास कार्यक्रम (युएन-ह्याबिटाट) ले यौन हिंसा, दुराचार र शोषणप्रति शून्य सहनशीलताको नीति लिएको छ ।

सधैं जिम्मेवार बन्नुहोस् र सावधान रहनुहोस् ।

यो क्युआर कोड स्क्यान गरी स्थानीय वित्त हाते पुस्तिकाको थप जानकारी पाउनुहोस् ।

Implemented by

UNOPS

Cities Alliance

युएन ह्याबिटाट नेपाल, सानेपा, ललितपुर

टेलिफोन नम्बर: ०१-५४५१०९१ | ईमेल: unhabitat.nepal@unhabitat.org.np

वेबसाइट: www.unhabitat.org.np

